

Akademikernas arbetsmarknad 2020

Akademikernas arbetsmarknad 2020

Thomas Ljunglöf

© Saco 2021

www.saco.se

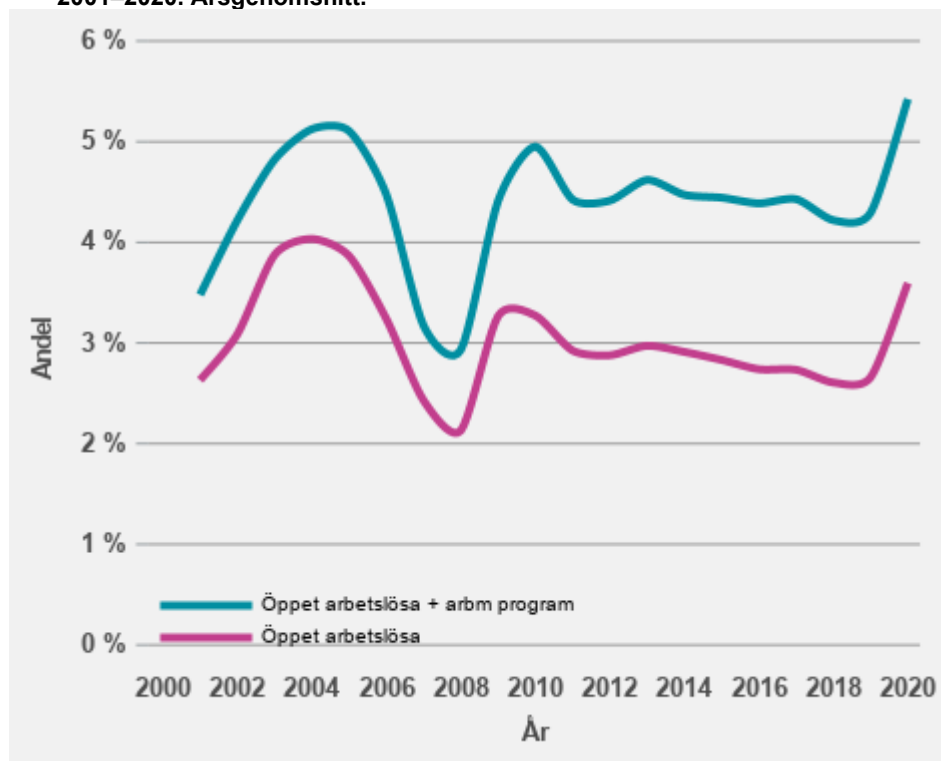
Akademikers arbetsmarknad 2020

Arbetslösheten bland akademiker ökade på bredd front under 2020. Oavsett om statistiken fördelas på ålder, kön, utbildning eller födelseland så ökade arbetslösheten ifjol. I genomsnitt var ca 5,4 procent av akademikerna arbetslösa, vilket är en ökning med 1,1 procentenheter jämfört med 2019. Men akademikernas arbetsmarknad är tudelad med en fortsatt låg, om än ökande, arbetslöshet bland inrikes födda akademiker samtidigt som den är väsentligt högre bland utrikes födda akademiker. Det är drygt 10 procentenheters skillnad i arbetslöshet mellan in- och utrikes födda akademiker. Trots att utrikes födda endast utgör en dryg femtedel av akademikerna i arbetskraften är de ändå i majoritet bland de arbetslösa.

Efter en ovanligt lång period med långsamt, men successivt, minskad arbetslöshet bland akademiker nåddes en vändpunkt sommaren 2019. Därefter har arbetslösheten ökat. Ökningen accelererade under andra kvartalet 2020 på grund av pandemin, men fortsatte även under resten av året. Om än i långsammare takt. En dyster gräns passerades under sommaren 2020 då antalet inskrivna arbetslösa¹ akademiker för första gången översteg 100 000 och låg sedan kvar över den gränsen resten av året. I genomsnitt var knappt 98 000 akademiker öppet arbetslösa eller deltog i något arbetsmarknadsprogram under 2020. Det är en ökning med drygt 21 000 personer jämfört med 2019. Det innebär att, i genomsnitt, var ungefär 5,4 procent av akademikerna öppet arbetslösa eller deltog i något arbetsmarknadsprogram under 2020. Det är en ökning med 1,1 procentenheter jämfört med 2019. Ungefär 3,6 procent av akademikerna var öppet arbetslösa under 2020. En ökning med 0,9 procentenheter jämfört med föregående år.

¹ Inskrivna arbetslösa är Arbetsförmedlingens benämning på personer som är öppet arbetslösa eller har plats i något arbetsmarknadsprogram. För mer information om Arbetsförmedlingens statistik se: <https://arbetsformedlingen.se/statistik/sok-statistik/forklaring-av-statistiken>

Figur 1 Arbetslöshet bland personer med minst två års eftergymnasial utbildning 2001–2020. Årsgenomsnitt.

Källor: Arbetsförmedlingen och SCB/RAMS

Figur 1 visar hur den relativa arbetslösheten bland akademiker utvecklats sedan 2001. Under 2000-talets första decennium präglades akademikerarbetslösheten av relativt stora fluktuationer. En snabb ökning fram till 2004 – 2005 då drygt 5 procent av akademikerna var antingen öppet arbetslösa eller hade plats i något arbetsmarknadsprogram. Därefter minskade arbetslösheten fram till 2008 då finanskrisen slog till och arbetslösheten vände uppåt i snabb takt.

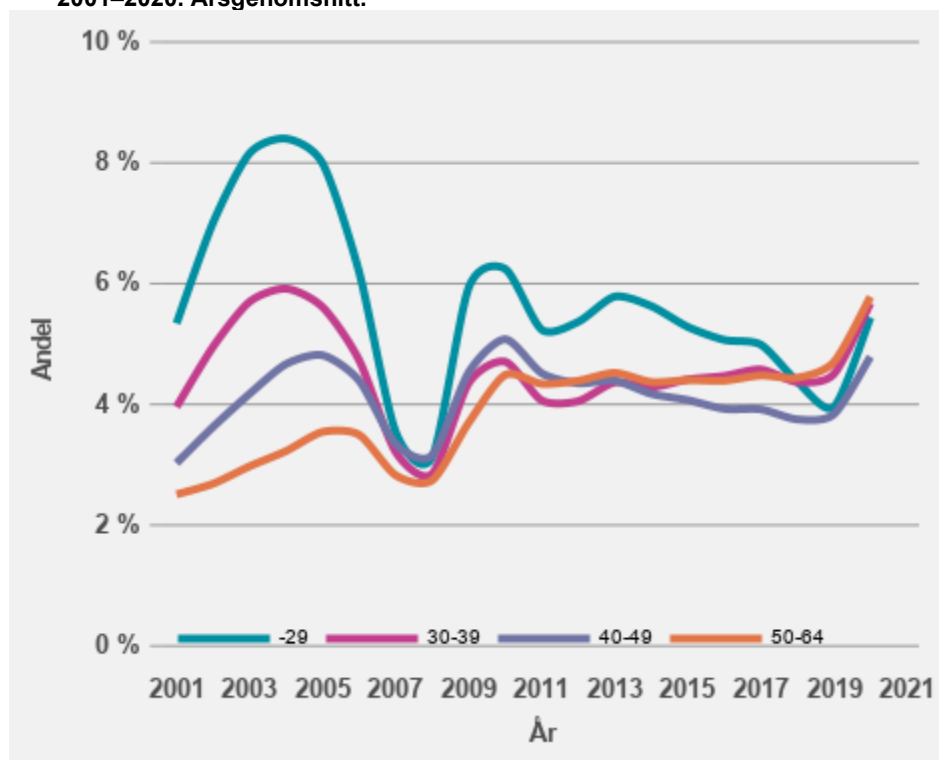
Under 2010-talet ändrade akademikerarbetslösheten karaktär. Borta var 00-talets svängningar och, i stort sett, hela decenniet kännetecknades av en lång period med långsamt minskande arbetslöshet, men arbetslösheten sjönk aldrig tillbaka till den nivå som rådde före finanskrisen. Under 2010-talet var det också en högre andel av akademikerna som deltog i olika arbetsmarknadsprogram. Sommaren 2019 kom vändpunkten. Då började arbetslösheten bland akademiker öka igen. En ökning som accelererade under 2020 på grund av pandemin, men arbetslösheten hade börjat öka redan innan coronaviruset spreds över världen.

Åldersgrupper

Av figur 2 framgår att 00-talets fluktuationer var åldersrelaterade i stor utsträckning. Under den arbetslöshetspuckel som rådde 2004 – 2005 var det främst unga relativt nyexaminerade akademiker som drabbades. Det var en följd av den kraftiga expansion av högre utbildning som ägde rum

under 90-talet, inte minst under senare delen av decenniet, i kombination med att många studenter dröjde sig kvar vid högskolan i början av 00-talet för att undkomma den lågkonjunktur som uppstod i sviterna av IT-kraschen. När läget på arbetsmarknaden förbättrades var det därför ovanligt många nyexaminerade akademiker som lämnade högskolan för att söka jobb. Betydligt fler än vad arbetsmarknaden kunde svälja på kort sikt. Läget förbättrades dock snabbt. Mellan 2004 och 2008 minskade arbetslösheten bland akademiker under 30 år med nästan två tredjedelar, från 7,3 procent till 2,7 procent, innan finanskrisen slog till. Återhämtningen under senare delen av 00-talet underlättades givetvis av att det var en period med ganska stora pensionsavgångar.

Figur 2 Personer med minst två års eftergymnasial utbildning
Öppet arbetslösa och i arbetsmarknadsprogram fördelat på åldersgrupp
2001–2020. Årsgenomsnitt.

Källor: Arbetsförmedlingen och SCB/RAMS

Även idag är det många studenter som dröjer sig kvar vid högskolan efter examen och många som studerar trots att de hellre vill arbeta. Det finns således likheter med den situation som rådde i början av 00-talet. Ett möjligt scenario är därför att vi återigen får ett stort utbud av nyexaminerade akademiker som vill in på arbetsmarknaden när konjunkturen vänt uppåt igen efter pandemin och efterfrågan på välutbildad arbetskraft ökar.

Perioden med hög arbetslöshet under första halvan av 00-talet visar hur arbetslösheten normalt slår mot olika åldersgrupper under en lågkonjunktur. Den yngsta åldersgruppen drabbas först och hårdast. Arbetslösheten är vanligtvis högst i den yngsta åldersgruppen och avtar med stigande

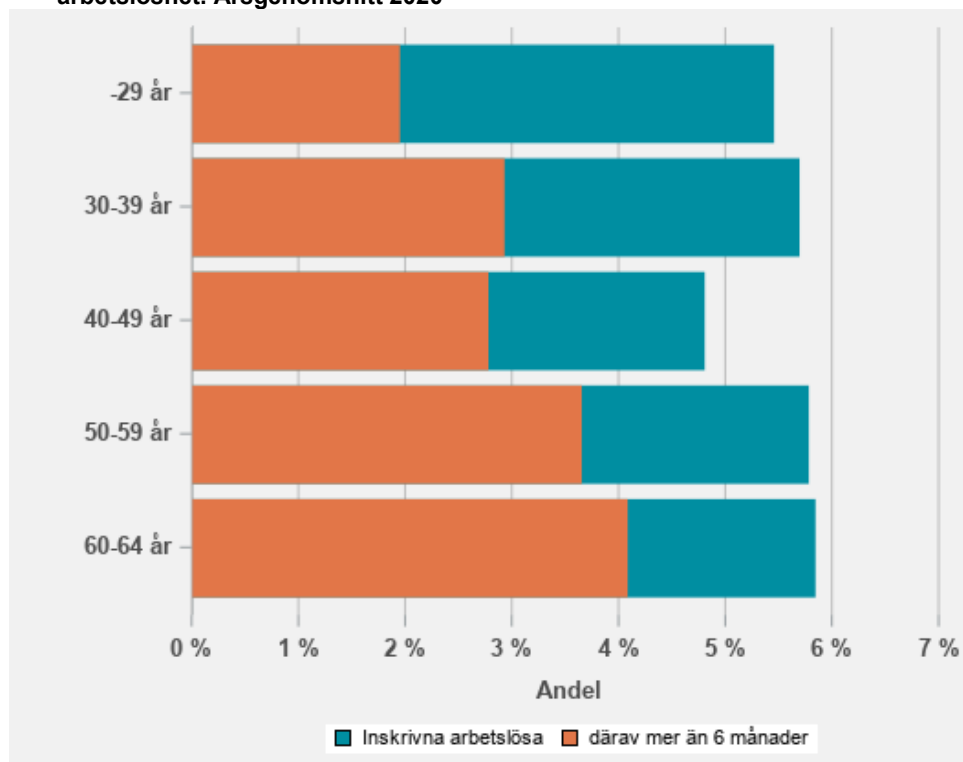
ålder. Det är också den yngsta åldersgruppen som först märker av konjunkturförbättringar. Arbetslösheten brukar kulminera i den yngsta åldersgruppen och vända nedåt igen tidigare än i äldre grupper. Vändpunkten inträffar sedan allt senare ju högre upp i åldrarna man kommer. Mönstret syns i figur 2 för perioden 2004 – 2005 och till viss del även vid vändpunkten efter finanskrisen 2010. Därefter har det inte varit någon lågkonjunktur förrän med Corona-krisen, Men gamla mönster har förändrats under 10-talet. Inte minst genom att den äldsta åldersgruppen har gått från att ha den lägsta arbetslösheten till att nu ha den högsta. Återstår därför att se hur arbetslösheten utvecklas för olika åldersgrupper när konjunkturvändningen väl kommer.

En grupp som inte haft en gynnsam utveckling på arbetsmarknaden är akademiker som är 50 år eller äldre. I början av 00-talet var arbetslösheten lägst i den åldersgruppen, nu är den högst. Skillnaden gentemot övriga åldersgrupper är visserligen liten, men arbetslösheten bland akademiker i den äldsta åldersgruppen har mer än fördubblats sedan 2001. Det är en tydlig signal om att mönstret har förändrats på arbetsmarknaden. Utvecklingen är bekymmersam eftersom äldre arbetslösa har svårare att hitta ett nytt jobb än yngre och löper stor risk att hamna i långtidsarbetslöshet. Yngre personer etablerar sig ofta på arbetsmarknaden med hjälp av flera tillfälliga anställningar. Ibland med mellanliggande perioder av arbetslöshet. Dessa arbetslöshetsperioder är ofta korta. Äldre personer löper vanligtvis inte lika stor risk att bli arbetslösa som yngre, men de som ändå blir det har svårare att komma tillbaka till arbetsmarknaden.

Att äldre löper större risk för långtidsarbetslöshet än yngre framgår tydligt i figuren nedan. Det är små skillnader i arbetslöshet mellan olika åldersgrupper förutom att den är lägre bland 40 – 49-åringar än i övriga åldersgrupper. Andelen långtidsarbetslösa ökar dock med stigande ålder. I den äldsta åldersgruppen, 60 – 64 år, hade, i genomsnitt, 7 av 10 arbetslösa varit utan arbete i minst sex månader och 5 av 10 i minst tolv månader. I den yngsta åldersgruppen var det en dryg tredjedel av de arbetslösa som varit utan arbete i minst sex månader.

I genomsnitt hade drygt hälften, ca 53 400 personer, av de inskrivna arbetslösa varit utan arbete i minst sex månader. Av dem hade ca 33 500 varit utan arbete i minst tolv månader.

Figur 3 Personer med minst två års eftergymnasial utbildning
öppet arbetslösa och i arbetsmarknadsprogram fördelat på ålder och tid i
arbetslöshet. Årsgenomsnitt 2020

Källor: Arbetsförmedlingen och SCB/RAMS

Utrikes födda

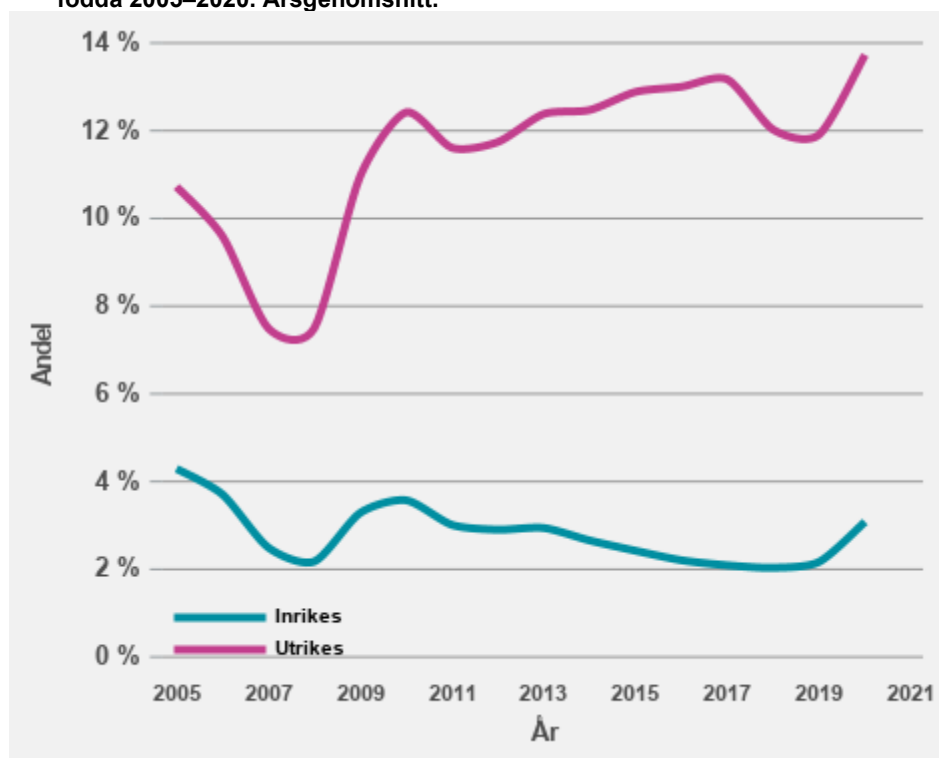
Som nämnts ovan är den försämrade arbetsmarknadssituationen för den äldsta åldersgruppen en av förklaringarna till att arbetslösheten bland akademiker ändrat karaktär efter finanskrisen. En annan, mer påtaglig, orsak är det stora inflödet av utrikesfödda akademiker. Antalet akademiker i arbetskraften har ökat stadigt alltsedan utbygganden av högskolan tog fart under 90-talet, men antalet utrikesfödda akademiker har ökat snabbare än antalet inrikes födda. Sedan 2005 har antalet utrikes födda akademiker i arbetskraften ökat från ca 160 000 till ca 400 000 ifjol. Annorlunda uttryckt, 2005 var ca 13 procent av akademikerna i arbetskraften födda utomlands. Nu har den andelen ökat till ca 22 procent.

Även bland akademiker är det många utrikesfödda som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Arbetslösheten är betydligt högre än den är för inrikes födda akademiker och bland dem som har jobb är det inte ovanligt att de har ett yrke som kräver högst gymnasieutbildning.

Figur 4 visar arbetslöshetens utveckling fördelat på födelseregion. För akademiker födda i Sverige minskade arbetslösheten successivt från toppen under finanskrisen 2010 fram till sommaren 2019. För dem var 10-talet en ovanligt lång period med kontinuerligt förbättrad arbetsmarknad.

Vändningen kom sommaren 2019 då arbetslösheten började öka igen. En ökning som förstärktes 2020 på grund av pandemin. Ökningen skedde dock från en låg nivå. Under 2019 var, i genomsnitt, ca 2,2 procent av de inrikes födda akademikerna öppet arbetslösa eller verksamma i något arbetsmarknadsprogram.

Figur 4 Personer med minst två års eftergymnasial utbildning
Öppet arbetslösa och i arbetsmarknadsprogram fördelat på in- och utrikes födda 2005–2020. Årsgenomsnitt.

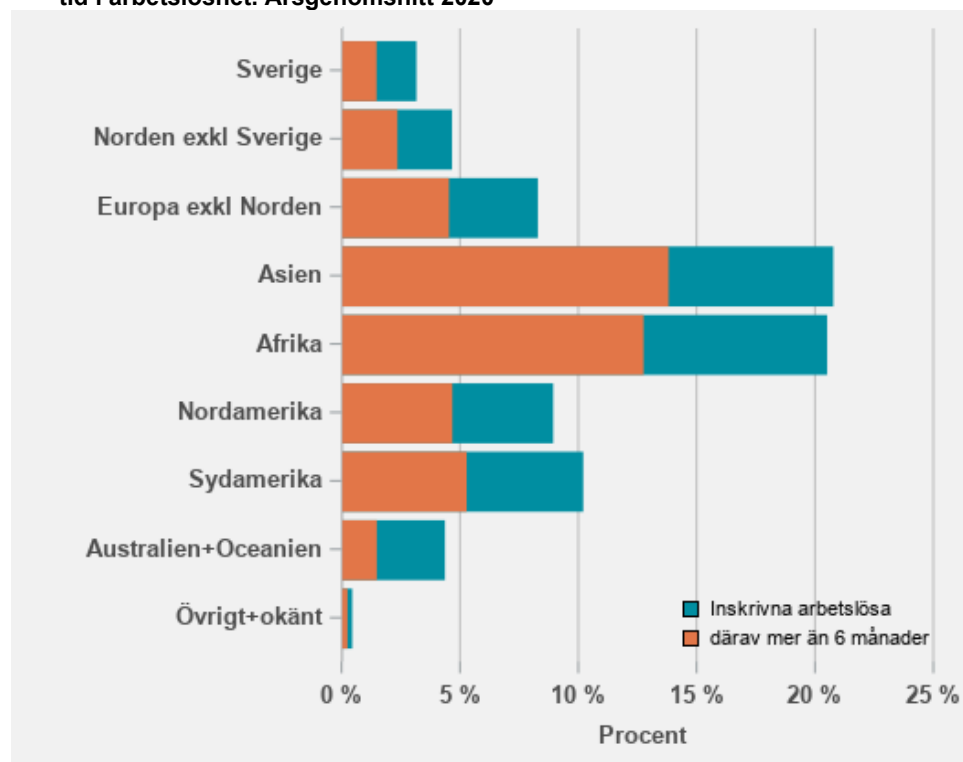

Källor: Arbetsförmedlingen och SCB/RAMS

För utrikes födda akademiker är situationen helt annorlunda. I den gruppen har arbetslösheten varit betydligt högre än för inrikes födda under hela den studerade perioden. Mellan 2005 och 2008 minskade arbetslösheten för utrikes födda akademiker kraftigt, men blev ändå aldrig lägre än 7,5 procent. Sen kom finanskrisen och arbetslösheten ökade med nästan fyra procentenheter på ett år och steg sedan ytterligare till 12,4 procent 2010 innan den vände nedåt. Så långt följs samma mönster som för de inrikes födda, om än på en betydligt högre arbetslöshetsnivå och större svängningar under en konjunkturcykel. Från och med 2012 bryts mönstret och arbetslösheten började öka igen. En ökning som fortsatte till 2018. Under den perioden minskade arbetslösheten bland inrikes födda akademiker och gapet mellan grupperna ökade successivt. Under 2018 och 2019 minskade arbetslösheten bland utrikes födda akademiker för att sedan öka kraftigt 2020. Det är också under 2020 som den högsta arbetslösheten nåddes, 13,7 procent.

Görs en finare indelning av födelseregioner framgår att det är akademiker födda i Afrika och Asien som har högst arbetslöshet. I genomsnitt var 20 procent öppet arbetslösa eller i program bland personer födda i dessa delar av världen 2020.

Figur 5 Personer med minst två års eftergymnasial utbildning öppet arbetslösa och i arbetsmarknadsprogram fördelat på födelseregion och tid i arbetslöshet. Årsgenomsnitt 2020

Källor: Arbetsförmedlingen och SCB/RAMS

Med den stora skillnad i arbetslöshet som råder mellan in- och utrikes födda akademiker är den sistnämnda gruppen kraftigt överrepresenterad bland de arbetslösa. Mer än hälften, ca 56 procent, av de arbetslösa akademikerna är födda utomlands. Det kan jämföras med att de utgör ca 22 procent av akademikerna i arbetskraften.

Den stora ökningen av antalet utrikes födda akademiker i arbetskraften och den höga arbetslösheten för den gruppen är givetvis en starkt bidragande orsak till den ökade arbetslösheten bland äldre akademiker, men det är inte hela bilden. Arbetslösheten betydligt högre bland utrikes än inrikes födda akademiker även i den äldsta åldersgruppen, men det är den enda åldersgruppen där det är fler inrikes än utrikes födda bland de arbetslösa akademikerna.

Långtidsarbetslöshet är betydligt vanligare bland utrikes födda akademiker än inrikes födda. Under 2020 var ungefär två tredjedelar av de arbetslösa akademikerna från Afrika eller Asien utan arbete i minst sex månader. I

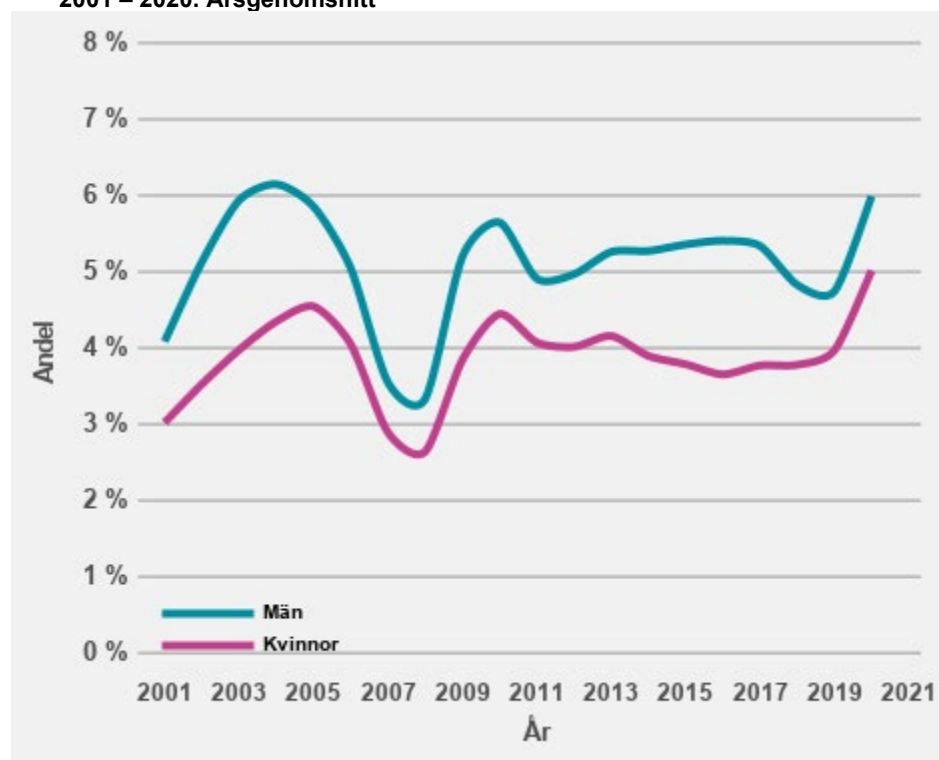
genomsnitt var det fler långtidsarbetslösa akademiker från Asien än inrikes födda. Detta trots att det finns nästan tio gånger fler inrikes födda akademiker än Asienfödda i arbetskraften.

Kön

Under fjolåret var, i genomsnitt, 6,0 procent av de manliga akademikerna öppet arbetslösa eller medverkade i något arbetsmarknadsprogram. Det är en procentenhet högre än 2019. Kvinnornas arbetslöshet var 5,0 procent, vilket är en ökning med 0,9 procentenheter jämfört med föregående år.

Även om den relativa arbetslösheten är högre bland manliga akademiker, så är det ändå fler kvinnor än män som är arbetslösa. I genomsnitt var ca 52 400 kvinnliga akademiker arbetslösa under 2020, vilket är 11 400 fler jämfört med 2019. Bland manliga akademiker var ökningen ca 10 000, vilket innebär att årsgenomsnittet blev ca 45 300.

Figur 6 Personer med minst två års eftergymnasial utbildning öppet arbetslösa och i arbetsmarknadsprogram fördelat på kön 2001 – 2020. Årsgenomsnitt

Källor: Arbetsförmedlingen och SCB/RAMS

Av figuren ovan framgår att akademikermän haft en högre arbetslöshet än kvinnor under lång tid. Det beror framför allt på att män arbetar i konjunktur känsliga yrken i privat sektor i högre utsträckning än kvinnor samtidigt som kvinnor, i hög grad, arbetar i bristyrken inom, framför allt, vård och

skola. Som grupp löper därför kvinnor mindre risk att hamna i arbetslöshet.

Arbetslösheten bland utrikesfödda är ungefär lika stor för kvinnor och män, strax under 14 procent, och påverkar därför inte skillnaden i arbetslöshet mellan kvinnor och män i så stor utsträckning.

Utbildningsinriktning

Det är även stora skillnader i arbetslöshet mellan akademiker med olika utbildningsbakgrund. Högst är arbetslösheten bland utbildade inom konst och media där knappt 14 procent var arbetslösa eller hade plats i något arbetsmarknadsprogram under 2020. Det är en ökning med mer än fyra procentenheter jämfört med 2019. Även andra, exempelvis olika grupper av naturvetare, har en hög arbetslöshet.

Utrikes födda akademiker är mer eller mindre överrepresenterade inom samtliga utbildningsgrupper. Det gäller framför allt vissa naturvetargrupper, jurister och utbildade inom djursjukvård där ungefär tre fjärdedelar av de arbetslösa är födda utomlands. Det innebär också att skillnaden i arbetslöshet mellan in- och utrikes födda i dessa grupper är mycket stor. Bland naturvetarna finns ett par grupper där arbetslösheten bland utrikes födda var högre än 25 procent under 2020 samtidigt som den var ca 4 procent bland inrikes födda. För inrikes födda med utbildning inom juridik och rättsvetenskap eller djursjukvård var arbetslösheten endast 2 respektive 1,5 procent ifjol, vilket kan jämföras med drygt 20 procent bland utrikes födda. Även för utbildade inom exempelvis data eller material och tillverkning var arbetslösheten drygt 20 procent bland de utrikesfödda.

Utrikes födda med utbildning inom konst och media hade också en arbetslöshet på ca 20 procent ifjol, men till skillnad från andra grupper var arbetslösheten hög även bland inrikes födda. I genomsnitt var knappt 12 procent av de inrikes födda akademikerna med den utbildningsinriktningen arbetslösa eller medverkade i något arbetsmarknadsprogram under 2020. Det är ungefär 5 procentenheter högre än den utbildningsgrupp som hade den näst högsta arbetslösheten bland inrikes födda.

Lägst arbetslöshet hade utbildade inom pedagogik och lärarutbildning samt hälso- och sjukvårdsutbildning, 3,7 respektive 2,7 procent. Bland inrikes födda i dessa grupper var arbetslösheten endast 1,6 respektive 1,2 procent, vilket måste betraktas som väldigt låga andelar. Inte minst med tanke på att de även inkluderar personer i arbetsmarknadsprogram.

**Figur 7 Personer med minst två års eftergymnasial utbildning
öppet arbetslösa och i arbetsmarknadsprogram fördelat på utbildningsinriktning
2020. Årsgenomsnitt**

Källor: Arbetsförmedlingen och SCB/RAMS

Flest arbetslösa fanns i gruppen företagsekonomi, handel och administration. I genomsnitt var knappt 20 000 personer arbetslösa i den gruppen under året. Det är nästan dubbelt så många som i den näst största gruppen, pedagogik och lärarutbildning.

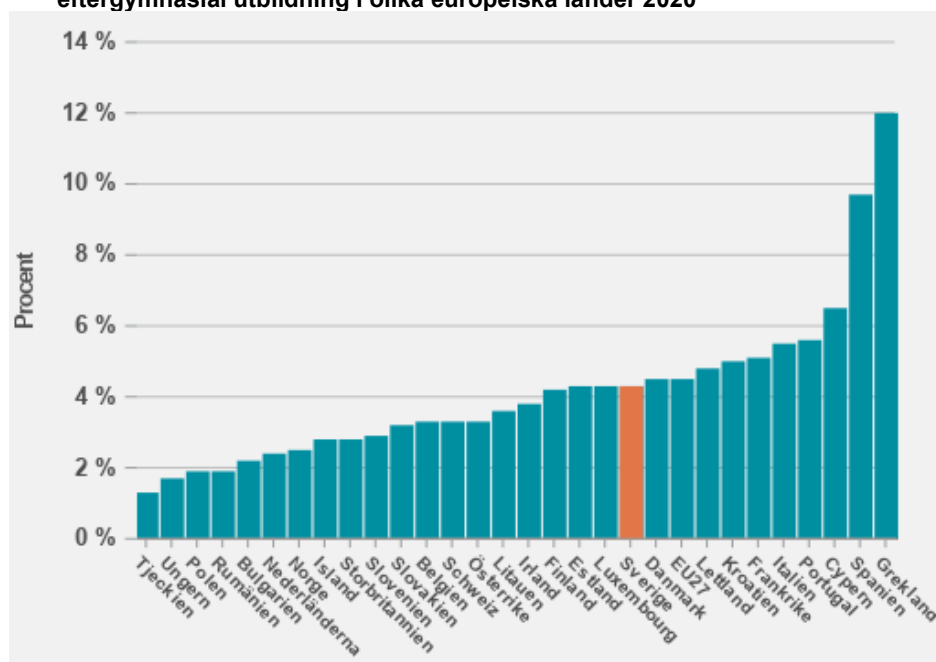
Internationell jämförelse

Akademikerarbetslösheten i Sverige ligger på ungefär samma nivå som i EU totalt, dvs ca 4,5 procent, men det är stora skillnader mellan länderna. I Tjeckien, Ungern, Polen och Rumänien var mindre än 2 procent av akademikererna arbetslösa ifjol² samtidigt som arbetslösheten uppgick till 12 procent i Grekland och knappt 10 procent i Spanien.

Bland våra nordiska grannländer låg arbetslösheten bland akademiker i Danmark och Finland på ungefär samma nivå som i Sverige, men den var lägre i Norge och Island, 2,5 respektive 2,8 procent.

² När detta skrivs var statistiken för fjärde kvartalet 2020 ännu inte publicerad för alla länder. Därför baseras statistiken från Eurostat i det här avsnittet på uppgifter för fjärde kvartalet 2019 – tredje kvartalet 2020. Förmodligen innebär det en viss underskattning av arbetslösheten för 2020.

Figur 8 Öppen arbetslöshet bland personer 15–74 år med minst två års eftergymnasial utbildning i olika europeiska länder 2020*

Källa: Eurostat

*I skrivande stund var statistiken för fjärde kvartalet 2020 ännu inte publicerad för alla länder. Diagrammet baseras därför på statistik för perioden 2019Q4 – 2020Q3. Sannolikt är innebär det en viss underskattning av arbetslösheten 2020.

Statistiken från Eurostat, som redovisas i figuren ovan, baseras på de olika ländernas arbetskraftsundersökningar och visar den öppna arbetslösheten, dvs personer i arbetsmarknadsprogram ingår inte. För Sveriges del uppgick akademikerarbetslösheten till ca 4,3 procent enligt Eurostat, men enligt Arbetsförmedlingens statistik var den öppna arbetslösheten bland akademiker lägre, 3,6 procent, under 2020. I Sverige samlas Eurostats statistik in av SCB som månatligen genomför ett stort antal telefonintervjuer med ett urval av befolkningen. Arbetsförmedlingens statistik baseras på hur många som registrerat sig som arbetssökande hos myndigheten. I arbetskraftsundersökningarna räknas studenter som hellre vill arbeta än studera som arbetslösa. Förmodligen utgörs en stor del av skillnaden mellan Eurostats arbetslöshetstal och Arbetsförmedlingens av studenter som hellre vill arbeta än studera, men som inte skrivit in sig hos Arbetsförmedlingen.

OM STATISTIKEN

Statistiken visar arbetslösheten bland personer med minst två års eftergymnasial utbildning enligt uppgifter från Arbetsförmedlingen. Egentligen bör man ha minst tre års eftergymnasial utbildning för att räknas som akademiker, men Arbetsförmedlingens statistik medger inte den indelningen.

Om inget annat anges definieras arbetslöshet i den här skriften som summan av öppet arbetslösa och personer i arbetsmarknadsprogram. Arbetsförmedlingen benämner det "inskrivna arbetslösa".

I de fall arbetslösheten uttrycks i procent har antalet öppet arbetslösa och antalet i arbetsmarknadsprogram relaterats till gruppens storlek i den registerbaserade arbetskraften på samma sätt som Arbetsförmedlingen gör i sin statistikredovisning.

Den registerbaserade arbetskraften utgörs av summan av antalet öppet arbetslösa, antalet i arbetsmarknadsprogram och antalet sysselsatta. Den sistnämnda uppgiften har hämtats från SCB:s RAMS-databas medan övriga uppgifter kommer Arbetsförmedlingens månadsstatistik. I den här redovisningen har månadsstatistiken räknats om till årsmedeltal.

Saco, Sveriges akademikers centralorganisation, är den samlande organisationen för Sveriges akademiker. Vi är en partipolitiskt obunden facklig centralorganisation. Sacos 21 självständiga örbund företräder yrkes- och examensgrupper från hela arbetsmarknaden, inklusive egenföretagare. Något som förenar våra medlemsförbund är akademisk utbildning, kunskap, kompetens och yrkesstolthet. Totalt är över 700 000 akademiker medlemmar.

Som företrädare för Sveriges akademiker är det självklart för Saco att ständigt påverka kunskapsnivån i Sverige. Utbildning och forskning som ger kunskap är en investering för såväl samhället som individen och är en av de viktigaste faktorerna för tillväxt och utveckling av ett samhälle.

